

„Aki utánam akar jönni...”

ROCHLITZ KYRA

1968-ban született Budapesten. Az ELTE BTK-n magyart és filozófiát tanult. Jelenleg a Pannonicum Bencés Gimnázium és a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanára. Legutóbbi írását 2002. 2. számunkban közzöltük.

A kereszt helyett szívesebben tekintünk a szeretet parancsára Krisztus követőiként. A szenvedés tapasztalata könnyen feledteti a keresztény öröm gazdagságát. A mértéktelen önmegtagadás és a személyes szükségletekkel mit sem törődő önfeláldozás képe pedig kevésbé Jézus szabadságát és erejét, mint inkább a depresszió, a fogcsikorgató erőfeszítés és a szűkösség érzését sugározza. A fájdalom dicsőítése ugyanakkor nem sebez meg jobban, mint ha a szenvedést próbáljuk kiiktatni az életünkből. Ha a hangsúly egyoldalúan az Evangélium örömeire tolódik át, akkor a föltámadás hite akaratlanul is homályba borítja a kereszt gyötremét és súlyát. Észrevétlenül fontosabbá válik a jó közérzet, mint maga Isten, Jézus Krisztus személye pedig a pszichésen egészséges, belsőleg szabad és sikeres élet szakrális eszközévé kocsosul.

Üdvözítő született — e két szó mögött a megváltottság eszkatologikus örömeinek túlcorduló teljessége rejtezik. Ám különös módon Péter hitvallását a szinoptikus evangéliumokban mégis mindig a szenvedés jövendölése követi. A kontraszt Máténál a legélesebb: a boldognak mondott Simont, aki Mesterében a megváltó Krisztust ismerte föl, Jézus „Sátán”-ként zavarja el, mert nem Isten, hanem a szenvedést elutasító ember vágyai szerint gondolkodik (Mt 16,13–23). Elkerülni a keresztet — ez Jézus számára nem valóságos lehetőség, hanem a Kísértő sugallata, amely akaratlanul is a neki rendelt úttól térítené el.

Az ember történetében az egyetlen olyan pillanat, amelyben a beteljesülés hiánytalanul megmutatkozott, Jézus halála a keresztén. Bár néhány jókor és jól kimondott szó megmenthette volna a kínhaláltól, Isten Fia vállalta, hogy nevetségessé válik. Válasz nélkül hagyva a zelóták kétségbeesett szabadság-vágyát, nem ígért hétköznapi üdvösséget. Ahelyett, hogy látható és diadalmas jelként helyreállította volna Izraelt, *Isten bennünk és közöttünk lakozó Országáról* beszélt. Szembeszállt a Csábítóval, aki a tömegek fölötti uralom lehetőségét kínálta fel. Kitéve a magány bénító tapasztalatának, eltekintett attól, hogy meggyőzze követőit: nem a történelem legcsúfosabb kudarcával állnak szemben. A Megváltó nem láthatta saját szemével megvalósulni azt a teljességet itt a Földön, amelynek nevében érkezett. A megváltás azonban épp a lemondás által vált tökéletessé. S Krisztust nem

lehet követni e belső mozdulat elsajátítása nélkül. „Az ember az egyetlen, aki le tud mondani arról, amire módja lenne. Így jelenti be igényét minden elérhető közül az abszolútra és elérhetetlenre (...), a valódira, amit Isten tartogat számunkra” (Pilinszky).

Kierkegaard szerint a keresztény szenvedés legfőbb sajátossága *önkéntes* voltában rejlik. Mindaz, ami pusztán „eléri” az embert, ami elől nincs mód kitérni, ugyanúgy osztályrésze a hitetlennek, a más vallásúnak is. „Aki utánam akar jönni, vegye föl keresztjét” — mondja Jézus. A kereszt fölvétele aktivitást, együttműködést sejtet. Aki „fölv teszi” a keresztet, saját választásából teszi azt: nem maga után vonszolja, hanem hordozza a szenvedést. Krisztusért lemondani valamiről, amit birtokba vehetnénk, megtenni olyasmit, amit elkerülhetnénk, illetőleg megváltoztatni a viszonyt ahhoz, ami ránk méretett: mindez a személy belső növekedésének útját jelöli meg. A tudat, hogy ami van, másként is lehetne, vagy legalábbis különféleképpen viselhetjük el: naponta állítja kihívás elé a szeretetből adott engedelmességet.

* * *

Evangeliumi megközelítésben a szenvedés nem csapás, hanem *misztérium*. Értelmetlen és hiábavaló minden igyekezet, amely a végső okok felderítésében és az ésszerűvé tételben keresi a megoldás kulcsát. Néha az emberek saját bűneik miatt szenvednek. Am Jézus Krisztus mind személyében, mind tanításában elveti szenvedés és bűn összekapcsolásának gondolatát (vö. Jn 9,1–7). Amíg a személy minden energiáját a problémák kiküszöbölésére fordítja, vagy kétségbeesetten kutat magyarázat után, megfosztja magát attól a lehetőségtől, amit a kereszt aktív fölvétele jelent. A szabadulás feltétlen igénye és a süketen hallgató mélységbe kiáltott „miért” a keresztet hordozó, vagy arra fölfeszített ember számára egyaránt természetlen. A jövő és a múlt felé irányított kizárólagos figyelem elvonja a tekintetet attól, ami *van*. A szenvedés önmagában sohasem értelmes, azonban mindig *nyitott* az értelem felé. Az idő elfolyik: de az események történetté állnak össze. A belső összefüggések fölismerése kevésbé a külső adottságok, mint inkább a történésekkel szembeni, értékteremtő viszonyulás kérdése. „Az emberi létezés értelme visszafordíthatatlan jellegén nyugszik. Az ember felelőssége életéért csak akkor érthető, ha az időbeliség és egyszerűség szempontjából vett felelősségként fogjuk fel. (...) A szenvedés látóvá teszi az embert, a világot pedig átláthatóvá. A szakadék szélére állítva az ember letekint a mélybe, s amit a szakadék szélén meglát, az a létezés tragikus struktúrája. Ami feltárul előtte, az nem más, mint hogy az emberi lét legmélyebben és végső soron passió, hogy az ember lényege az, hogy szenvedő legyen: homo patiens” (V. Frankl).

A keresztfölvételére és a követésre hívó jézusi szavakat a szinoptikus evangéliumokban megelőzi még egy követelmény. „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát...” — amint a tanítvány életét megjelöli a szenvedés, annak mélyebb átéléséhez is meghatározott út vezet. A szüntelenül önmagát állító ember nem nyer beavatást keresztföltámadás misztériumába. Az evangéliumi szó viszont abba az irányba mutat, ahol a „megszólított” istenképősége nyomait fedezheti fel. A titok a személyiség magjában csendesen pihen, de egyéni meghatározottságaink homályba borítják fényét. Mindenki számára adva van magával hozott öröksége és egyéb érzelmi bonyodalmai révén a tapasztalásnak és a viselkedésnek egy olyan kerete, amelyből pusztán erőfeszítéssel nem lehet kilépni (G. Kreppold). A személy anélkül, hogy tudatában lenne, éppen azokhoz a szerepeihez ragaszkodik görcsösen, amelyek lénye centrumától választják el.

Meghatározottságtól és büntől sebzett énjét megtagadni — ez mindenki számára mást és mást jelent. Ám a Jézus szándéka szerinti élet már ezen a legelső lépcsőfokon elakad, ha valaki a maga erejéből kívánja megvalósítani azt. Nehezen képzelhető el, amint az önmagát féltő ember kapcsolati szakadékai fölé emelkedve kockára teszi szívét másokért. S hasonlóképpen: aki kényszeresen kapaszkodik a hozzá közel állók szeretetébe, egykönnyen nem fog lemondani arról, hogy folyondárként kötődjék valakihez. Ezért az önmegtágadás mindenekelőtt a szabadító Istennek adott válasz. A keresztföltámadásnak első, észrevétlenül érintése csakis az Úr ajándéka lehet. Senki nem tagadhatja meg magát, akit Isten megelőző szeretete (vö. 1Jn 4,10.16) szíven nem talált. A kegyelem pillanatai hántják le rólunk a sors szövetéből ránk tapadt álarccokat, amelyekből valóságos bűneink nyomorúsága fakad.

* * *

Az Isten általi érintettség egyik első jele az, amikor a belső nyugtalanság valakit váratlanul új utakra enged. Ajtót nyit a számára ismeretlennek, az előre ki nem számíthatónak. Akit az Evangélium szíven talál, hirtelen nagy vágyat érez, hogy kiengedje kezéből az irányítást. Sorsa legvonzóbb, ám legfélelmetesebb titkának kapujában találja magát, melyen belépve — s ezt pontosan érzi — többé nincs visszaút. Egy makacsul hívogató belső hang arra készíti, hogy föladjon minden maga teremtette biztonságot, s a tőle különbözőre figyeljen. Amikor szinte akarata ellenére elengedi az életéről alkotott addigi elképzeléseit, nyitottá válik a *valami egészen más* befogadására. Korábban is azt hitte, teljes szívéből keresi Istent, mégis mindig azt várta volna el, hogy Isten szegődjön mellé maga választotta útjain. S lám: egyszer csak minden törekvése a második helyre szorul a követésre hívó sugallat mögött. Rádöbben, hogy mindeddig használni próbálta Istent, most viszont olthatatlan vágyat érez, hogy önmagáért szeresse és szolgálja Őt. Vélt gaz-

dagsága homokként pereg ki ujjai közül; ráébred, hogy nincsen semmije és üres kézzel áll az Úr előtt. Mint aki újra magzattá változott, olyan kiszolgáltatott, sebezhető és riadt. Megengedi, hogy kézen fogva vezessék, mert többé nincs más reménye, hogy célba talál. Már nem önmagában bízik, hanem abban, akinek ereje minden emberi lehetőséget meghalad. Torkában lüktet a félelem, mégis izgatott örömmel indul el, hogy feltétel nélkül megadja magát.

A követés minden mást megelőző gesztusa, amikor az ember mintegy *elengedi* a maga teremtette boldogságot. Nem akar többé úr lenni saját élete fölött, hanem lehetővé teszi Istennek, hogy valóban Istenként nyilvánuljon meg. Sokan attól félnek, ha lemondanak akarataikról, megszűnnek létezni, s a személytelenség állapotába jutnak. Ám Jézus szavai szerint éppen az veszíti el életét, aki minden áron meg akarja menteni azt, aki pedig el meri veszíteni érte és az Evangéliumért, azt a beteljesülés várja (vö. Mk 8,35). Aki Istennel jár, többé nem saját elképzeléseire hagyatkozik, mert tudja, hogy kinek hisz (2Tim 1,12). A megváltás titka a legnagyobb gazdagsága, melynek ígérete szerint „szem nem látta, fül nem hallotta, amit az Úr azoknak készített, akik őt szeretik” (1Kor 2,9).

A keresztet fölvenni: a végsőkig *ambivalens* állapot. Önátadás és kiteljesedés, szenvedés és öröm, kereszt és föltámadás paradoxona olyan „jel, amelynek ellene mondanak” (Lk 2,34). Aki tanítvánnyá kíván lenni és Jézus követésére vállalkozik, két ellentétes ígéret feszültségét tapasztalja meg. Részesé lesz a csodának, ám Máriához hasonlóan szívét és lelkét tör járja át (Lk 2,35). Nem mondhat le semmiről, hogy „ne kapná vissza a sokszorosát már ebben a világban, a jövő világra pedig az örök életet” (Lk 18,30), de a keresztre szögezve kell leszámolnia minden saját teljesítményébe vetett reménnyel és a maga életéről táplált illúzióival. A szüntelen megajándékozottság tüze hevíti majd, de az Emberfiához hasonlóan nem lesz hová lehajtania a fejét (Mt 8,20). S mégis, e kétarcú üzenet a kereszt legmélyebb titkának kettős természetét világítja meg: szenvedés és öröm szétválaszthatatlanságáról tanúskodik.

A Prédikátor szerint nemcsak az öröm, hanem a gond is Istentől van (Préd 2,25). Akinek Isten az öröksége, megízleli a boldogságot, de tudnia kell, hogy az út a szenvedés sivatagán át vezet. Ha valaki ennek ellenére a Megváltó keresésére indul, akkor a pusztaság olyanná válik, mint az Éden, a kopár föld pedig mint az Úr kertje (Iz 51,3). A gyötrelme és a pusztulás napját Isten az öröm napjává változtatja át (Esz 8,12t). Az ember minden reális várakozását fölülmúlóan azt a helyet, ahol félelem és rettetet uralkodott, a Mindenható megjelenésére ujjongás tölti be (2Mak 3,30). A bűnei poklában vergődő asszony és a tagadás kínjában égő Péter Jézus gyógyító és szerető közelségében egyszerre hullatják a bánat, a megrendültség és az öröm könnyeit

(Lk 7,38; 22,61–62). Lukács evangélista kétszer beszél különösen *nagy örömről*, ám az Üdvözítő születésének hírüladása a teljes szegénység, a kiszolgáltatottság és a védtelenség képeivel társul (Lk 2,6–12), míg a mennybemenetel pillanatában — a Vigasztaló elküldésének feltételeként — a Jézustól való elválást élük át a tanítványok (Lk 24,51–52). Aki őszintén szeret, az még az elengedés fájdmájában is találkozik a föltámadással. János elbeszélése szerint a megdicsőült Krisztus sebeinek látása váltja ki azt az örömet, amely minden félelmet és bánatot legyőz (Jn 20,19–20). Az Apostolok Cselekedeteiben Pál és Barnabás az üldözöttség tapasztalatában telnek meg örömmel és Szentlélekkel (ApCsel 13,52). Az evangéliumi hit szerint a szenvedés misztériuma az áldás kelyhében részesít minket (1Kor 10,16).

* * *

A zsoltáros áldottnak mondja azt a nemzedéket, amelyik az Urat féli (Zsolt 112,2). Az *áldás*, mely jóban és rosszban egyaránt elkíséri a Krisztus-követőket, a szenvedő ember sajátos megjelöltségére is utal. Nincs olyan magasság és nincs olyan mélység (Róm 8,39), amely elszakíthatna Isten szeretetétől. Péter első levele a keresztyének hivatását abban látja, hogy áldás legyen az osztályrészük (1Pét 3,9). Ha az Ábrahámnak szóló áldás azáltal száll tovább a pogányokra, hogy Jézus „átokká lett értünk” (Gal 3,13), akkor az áldás épp úgy a kereszt titkához tartozik, mint az öröm és a föltámadás. Meglehet, ennek reményében sokan békét, egészséget és sikert várnak a Megfeszítettől. Abban bíznak, hogy hitük megóvja őket a szenvedéstől. Talán észre sem veszik, de Isten keresése helyett a fájdalom kerülésének útján indulnak el. Ám a nekünk ajánlékozott kegyelem nem az élet gondtalan könnyűsége, hanem a megszentelődés felé vezet. Az áldás nem megkímél, hanem átalakít. A keresztet súlytalanná tenni csak a rajta függő elvesztése árán lehet. A választottak útja a Biblia tanúsága szerint mindig a legmélyebb szakadékokat szeli át. Az a Jézus, aki atokká lett övéiért, nem a kereszt helyett, hanem *a kereszt által* hív az öröm teljességének tapasztalatára. „Senki és semmi nem lehet távolabb Istentől, mint aki akkor »átkozottá lett érettünk«. De épp e meghasonlás, ami fölött a szeretet ver hidat, a legfőbb egységről ad hírt a mindenségen át, a csend mélyéről, mint két különálló és egybeolvadt hang, tiszta és meghasonlott dallam. Ez maga Isten beszéde. A teremtet világ mindenestül csak ennek rezgése. Amikor az emberi zene legtisztább magaslátán átüti szívünket, ezt a beszédet halljuk ki mögüle. S amikor megtanultuk megérteni a csöndet, ez a beszéd az, amit most világosabban kihallunk a csöndön túlról” (Simone Weil).